

7. Пилипенко О.І. Бухгалтерський облік операцій з корпоративними правами при реорганізації підприємства / О.І. Пилипенко // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 3 (18). – С. 284-292.

8. Шубенко С.С. Облік в умовах реорганізації підприємств: організаційні аспекти / С.С. Шубенко // Наука й економіка : зб. наук. праць. – 2012. – № 4 (28), т. 2. – С. 111-114.

Пилипенко Л.Н. Учетно-аналитическое обеспечение реорганизации предприятий: этапы, проблемы и пути их решения

Сформулирована актуальность учетно-аналитического обеспечения процесса реорганизации предприятий. Предложено распределение процедур учетно-аналитического обеспечения реорганизации предприятий в три этапа: подготовительные работы, бухгалтерское сопровождение и отражение в учете и отчетности результатов реорганизации. Определено, что основными проблемами в учетно-аналитическом обеспечении реорганизации предприятий является признание и оценка гудвилла и соблюдение отдельных принципов бухгалтерского учета. Предложены пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: реорганизация предприятия, учетно-аналитическое обеспечение реорганизации, бухгалтерское сопровождение реорганизации, гудвилл.

Pylypenko L.M. Accounting and Analytical Support Reorganization: Stages, Problems and Solutions

The relevance of accounting and analytical support to the process reorganization is formulated. Distribution procedures for accounting and analytical support reorganization in three stages (preparatory work, accounting support and the accounting and reporting of results reorganization) are proposed. The major problems in accounting and analytical support reorganization are stated to be the recognition and valuation of goodwill and compliance with certain accounting principles. The ways of solving these problems are proposed.

Keywords: company reorganization, accounting and analytical support for the reorganization, restructuring accounting support, goodwill.

УДК 338.43 Мол. наук. співроб. Л.І. Сахарнацька – ЗРЦСЕГД НАН України¹

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено проблему зайнятості та доходів сільського населення в особистих селянських господарствах Закарпатської області. Проаналізовано структуру виробництва основних видів продукції у господарствах населення та структуру грошових і негрошових доходів сільських домогосподарств. Розглянуто взаємозв'язок між підвищенням зайнятості в особистих селянських господарствах та певними проблемами у суспільстві, які на сьогодні є досить вагомими. Запропоновано фактори стимулювання дрібних селянських товаровиробників до легальної трудової діяльності з метою забезпечення їм соціальних гарантій та досягнення кардинальних позитивних змін у їх життєдіяльності.

Ключові слова: доходи сільських домогосподарств, соціальний захист населення.

Постановка проблеми. Фінансова криза та скорочення сільськогосподарського виробництва посприяли зниженню зайнятості населення у великих сільськогосподарських підприємствах. Як наслідок зростає роль організації трудової зайнятості сільського населення в особистих селянських господарствах, малих приватних підприємствах. Особисте селянське господарство залишається

¹ Закарпатський регіональний Центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України

одним з основних виробників сільськогосподарської продукції, є основним джерелом виживання сільського населення України. Їх особливість полягає в тому, що в основному це господарства сімейного типу, що виробляють, споживають та реалізують сільськогосподарську продукцію, причому об'єкт господарювання перебуває в індивідуальному володінні, особистому користуванні, де власник, підприємець та робітник поєднані в одній особі. Особисті селянські господарства забезпечують трудову зайнятість селян і стали буферним фактором зі зменшенням потреби сільського господарства у трудових ресурсах і нерозвиненості інфраструктури на селі та працюють часто ефективніше, ніж сільськогосподарські підприємства [5].

Сьогодні в сільській місцевості Закарпатської обл. особливо набули поширення особисті селянські господарства (ОСГ). Навіть у складних економічних умовах вони здатні виконувати найскладніші соціально-економічні завдання. За статистичними даними Закарпатської обл., на сьогодні функціонує 251,6 тис. од. господарств населення величиною і характером діяльності ОСГ. Об'єм землі, що перебуває у їх володінні, постійно зростає і станом на 01.01.2014 р. становить 359,5 тис. га, з них ріллі – 163,3 тис. га [6]. У своїй діяльності ОСГ зазнають великих труднощів: не вирішеною є проблема для працюючих в цих господарствах питання легалізації зайнятості, доходів та соціального захисту населення, і спричиняє значну соціальну напругу у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему дослідження діяльності особистих селянських господарств досліджено у багатьох працях вітчизняних науковців. Особливо вагомим є внесок М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, О.М. Могильного, О.М. Онищенка, І.В. Прокопи, О.М. Шпичака тощо. Адже питання зайнятості та доходів, соціального захисту сільського населення в особистих селянських господарствах все ще недостатньо вивчено, а тому потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Дослідження проблеми зайнятості і доходів населення, зайнятого в ОСГ та пошуки шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. На одній із веб-сторінок Інституту перекваліфікації і досліджень університету м. Трієр (Німеччина) зазначено, що особисте селянське господарство – це плавна стратегія виживання в умовах глобального капіталізму [7]. Зайнятості населення характеризують, застосовуючи сукупність кількісних та якісних параметрів, серед яких одним з основних є показник рівня зайнятості.

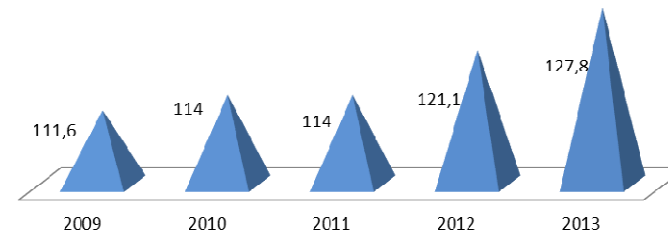

Рис. 1. Структура зайнятості в господарствах населення Закарпатської обл. (тис. осіб) [6]

Отримавши велику економічну свободу, вони дбають лише про отримання максимальних прибутків, а тому щорічно у значних обсягах скорочують свій штатний персонал. Як бачимо із рис. 1, якщо у 2009 р. кількість найманих працівників становила 111,6 тис. осіб, то у 2013 р. збільшилася до 127,8 тис. осіб [6].

Пояснює таку високу зайнятість сільського населення правова інтерпретація понять "зайнятість населення" та "зайняте населення" у Законі України "Про зайнятість населення" від 5 липня 2012 № 5067-VI. Як відомо, її здійснено відповідно до рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП). При цьому зайнятість населення виступає як не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою отримання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формах, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють в інших суб'єктів господарювання, зокрема безоплатно.

На нашу думку, самовідновлення господарств населення має отримувати доходи, величина яких характеризує рівень життя сільського населення. На сучасному етапі більшість селян завдяки реалізації власних економічних інтересів в особистих господарствах отримують основну частину сукупних доходів.

Під доходами господарств населення потрібно розуміти матеріальні блага і суму грошових засобів, які отримані за певний проміжок часу. Їх можна поділити на грошові та натуральні доходи. До грошових доходів входять усі надходження коштів у вигляді оплати праці працюючих осіб, доходів від особистого підсобного господарства, підприємницької діяльності і самозайнятості, наданих послуг, пенсій, стипендій, різної допомоги тощо. До натуральних доходів належить передусім вся продукція, вироблена господарствами населення для власного споживання, а також трансферти в натуральній формі.

Табл. 1. Структура виробництва основних видів продукції рослинництва у господарствах населення Закарпатської обл. [6]

№	Показник	Рік							
		2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.	Зернові та зернобобові культури	278,1	280,1	285,4	301,7	255,8	321,8	322,1	325,0
2.	Соняшник	1,2	2,3	1,8	2,2	2,3	4,4	6,5	9,7
3.	Картопля	478,0	588,6	575,6	611,0	500,8	590,1	608,6	614,9
4.	Овочі	123,3	235,0	235,8	244,2	245,9	262,5	282,7	289,0
5.	Плоди та ягоди	103,6	63,5	83,7	94,0	97,2	97,9	114,1	118,4

*Джерело: дані статистичних збірників Сільське господарство Закарпатської обл. за 2000-2013 рр.

Нині особисті селянські господарства стали основними виробниками картоплі, овочів, плодово-ягідної продукції та майже двох третин основної тваринницької продукції. Зміни у структурі посівних площ сільськогосподарських культур у всіх категоріях господарств зумовили зміщення в сектор господарств населення виробництво трудомістких культур. Наприклад, у 2013 р. частка господарств населення у структурі виробництва основних видів продукції рослинництва становила: зернові та зернобобові культури – 325,0 тис. т, соняшник – 9,7 тис. т, картопля – 614,9 тис. т, овочі – 289,0 тис. т, плоди та ягоди – 118,4 тис. т (табл. 1).

Не вирішеними для членів ОСГ залишаються питання обліку стажу роботи, належного пенсійного забезпечення, страхування від нещасних випадків та інших видів соціального захисту. Відповідно до законодавства України діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької. Недостатня юридична врегульованість діяльності таких господарств, статусу зайнятих у них осіб, відсутність належної державної підтримки, спричиняють значні труднощі для працюючих в них селян, призводить до існування "тіньового" ринку праці [4].

Особливості, що впливають на зниження виробництва тваринницької продукції особистими селянськими господарствами як в області, так і в Україні загалом, – недостатнє фінансування таких господарств, низькі закупівельні ціни на м'ясо та молоко, що призводить до його збитковості; проблеми із забезпеченням господарств кормами; низька технічна забезпеченість і висока трудомісткість продукції; відсутність кооперації між ОСГ; складна демографічна ситуація на селі (населення невинно старіє) та ін. Тому темпи зростання сільськогосподарської продукції в ОСГ Закарпатської обл. відстають від темпів розширення їх землекористування. Що ж стосується тваринництва, то в ОСГ налічувалось: великої рогатої худоби – 97,1 %, свиней – 89,9 %, овець та кіз – 89,4 %. Проте у 2013 р. селяни виробили 82,3 тис. т, м'яса (у живій вазі), 404,2 тис. т молока, 335,4 млн шт. яєць, 179,0 тис. кг вовни (табл. 2).

Табл. 2. Структура виробництва основних видів продукції тваринництва в господарствах населення [6]

№	Показник	Рік							
		2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	М'ясо (у живій вазі)	67,8	68,2	69,2	71,3	72,0	73,3	82,3	82,3
2	Молоко, тис. т	361,1	361,2	371,2	378,6	385,8	383,3	394,4	404,2
3	Яйця, млн т	271,3	275,2	281,3	296,8	314,7	326,5	330,6	335,4
4	Вовна	158,1	161,3	169,8	171,0	173,0	172,0	178,0	179,0

*Джерело: дані статистичних збірників Сільське господарство Закарпатської обл. за 2000-2013 рр.

Протягом досліджуваного періоду (2000-2013 рр.) відбулося нарощування обсягів виробництва продукції. Динаміка зростання виробництва продукції тваринництва в ОСГ області свідчить про досить високу стійкість таких господарств до ринкових трансформацій, які відбуваються в аграрному секторі країни, що дає змогу орієнтуватись на господарства населення як на резерв приросту певних видів тваринницької продукції. Оскільки роздрібнення сільськогосподарських підприємств на інтеграційні зв'язки, які склалися між ними й ОСГ, стали менш тісними, однак частка останніх у виробництві продукції тваринництва постійно збільшується. Виробляючи продукцію, яку неефективно виробляти на сільськогосподарських підприємствах, особисті селянські господарства повністю забезпечують продуктами харчування сільське населення. Окрім цього, ведення ОСГ дає змогу їх власникам отримати додатковий дохід від реалізації виробленої продукції понад потребу, певною мірою задовольняючи попит міського населення. Внаслідок підвищилися значення господарств населення, закріпилося їх становище як лідера за обсягами сільськогосподарського виробництва серед усіх категорій господарств.

Відповідно до законодавства України особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, перероблення і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, зокрема й у сфері сільського зеленого туризму [2, 3].

На нашу думку, діяльність особистих селянських господарств свідчить про те, що на сьогодні важливим джерелом доходів власників ОСГ є грошові доходи, тобто заробітна плата, пенсії стипендії та доходи, отримані від іншої діяльності і наданих послуг. Більша частина виробленої продукції (60 %) використовується на власне споживання і тільки 40 % на продаж. Отже, враховуючи наведене вище, варто зазначити, що особисті селянські господарства виконують нині переважно споживчу функцію, вони не мають на меті виробництво товарної продукції, а реалізують лише її надлишки.

Зазначимо, що доходи від ведення особистого селянського господарства залежать від багатьох факторів: як соціальних – наявності працездатних членів господарства, кількості членів родини, віку власників, соціального стану, ступеня прояву господарської активності, так і економічних – напряму виробничої діяльності, розміру землекористування, урожайності, продуктивності худоби, наявності в господарстві власної техніки та необхідних засобів виробництва, можливості реалізації надлишків виробленої продукції тощо. Адже ці фактори можуть сприяти додатковому виробництву продукції або навпаки спричиняти додаткові витрати при веденні особистого селянського господарства.

Аналізуючи дані структури загальних грошових та не грошових доходів сільських домогосподарств в Закарпатській обл., бачимо, що за рахунок оплати праці селяни отримали 35,5 % своїх доходів, пенсій та стипендій – 31,9 %, а надходження від підприємницької діяльності та самозайнятості особистих селянських господарств становили 16,5 %. Водночас, за даними статистики, доходи від продажу сільськогосподарської продукції населення ще зовсім невеликі 5,7 % (рис. 2). Важливо зазначити, що велика частина надходжень у сільській місцевості приховується. Тобто йдеться про економічну частку діяльності, яка не відображається в статистиці та уникає оподаткування. До цієї частки належить заробітна плата, яка видається "в конвертах", не облікованої продукції особистих селянських господарств.

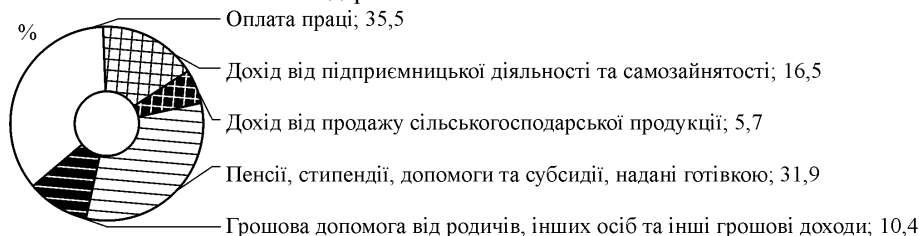

Рис. 2. Структура загальних (грошових та не грошових) доходів сільських домогосподарств у Закарпатській обл., станом на 2013 р., %

Вигідність ведення особистого господарства пояснюється привабливістю діяльності та зацікавленістю господаря через вільний вибір напрямів і способів своєї діяльності, відсутністю оподаткування та соціальних зобов'язань, отримання більшого доходу. Однак переміщення значної частини виробництва в особисті господарства – вимушена ситуація, що стихійно пом'якшує проблеми зайнятості та доходності праці. Необхідно зауважити, що підвищення зайнятості селян в ОСГ пов'язане і з певними проблемами, які сьогодні є досить вагомими.

По-перше, це неефективне використання трудового потенціалу через надто високий рівень ручної праці. Робочий день у такому господарстві нерегламентований. Власник ОСГ сам працює з великим навантаженням, вимагаючи того ж від членів родини, ігноруючи інколи навіть елементарні правила з техніки безпеки чи санітарно-гігієнічні вимоги. Природно, що така діяльність призводить до передчасного старіння селян та втрати працездатності.

По-друге, сезонність виробництва зумовлює проблему раціонального використання робочої сили – висока інтенсивність праці навесні та восени за відносної незайнятості взимку.

По-третє, нераціональне використання кваліфікованої робочої сили пов'язане з переходом від висококомунікованого ведення сільськогосподарського виробництва до простіших його форм. Особа, яка втрачає роботу, стає дезорієнтованою в професійному плані, вимушено втрачаючи інтерес до професійних навиків та мотивацію щодо подальшої реалізації своїх здібностей. Як наслідок – деградація кваліфікованих кадрів в ОСГ. Проте основна проблема зайнятості в ОСГ полягає в тому, що цей вид зайнятості не забезпечує працівнику елементарних соціальних гарантій: робота в ОСГ не враховується до трудового стажу; селяни, зайняті там, не мають прав на пенсійне забезпечення, соціальне страхування та ін. (правовими нормами не передбачено видачі їм документа – трудової книжки, довідки, що засвідчує факт їх трудової діяльності). У коментарі до Закону України "Про особисте селянське господарство" зазначено лише, що члени ОСГ можуть на добровільній основі зареєструватися у відповідних фондах і сплачувати страхові внески на загальнодержавне соціальне страхування і збір до Пенсійного фонду для того, аби згодом (за необхідності) отримувати соціальні виплати за рахунок коштів соціального та пенсійного забезпечення [1].

Висновки. Таким чином, особисті селянські господарства – теоретично найбільш доступна організаційна форма зайнятості населення на сільських територіях, тому держава повинна використати їх трудоаспектний потенціал. Оскільки дослідження показало, що самостійна зайнятість в особистих селянських господарствах є невід'ємною складовою частиною загального аналізу трудоресурсної ситуації, тільки аналіз самозайнятості в цих господарствах дасть змогу розробити дієві рекомендації стосовно прийняття дійсно ефективних управлінських рішень у сфері регулювання самозайнятості на сільському ринку праці та ринку праці загалом.

Щоб досягти кардинальних і позитивних змін у діяльності ОСГ, легалізації зайнятості та доходів громадян потрібно насамперед у законодавчому по-

рядку розділити діяльність та уточнити юридичний статус різних за формою селянських господарств. Насамперед потрібно ввести пільги та преференції, які запроваджено у багатьох розвинених країнах світу, тобто економічні умови для розвитку ОСГ, оскільки це дасть змогу забезпечувати працівникам належні пенсії та соціальне страхування. Оскільки і державна підтримка щодо вирішення цієї проблеми надасть змогу легалізувати зайнятність та доходи на селі.

Література

1. Бондаренко Н.М. Сутнісні аспекти само зайнятості в особистих селянських господарствах. / Н.М. Бондаренко // Вісник Полтавського державної аграрної академії. – Сер.: Економіка. – Полтава, 2006. – № 4. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2006/04/r7_4_20...
2. Закон України "Про особисте селянське господарство" від 15.05.2003 р., № 742-IV (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
3. Закон України "Про зайнятність населення" від 05.07.2012 р., № 5067-17 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua/>
4. Звіт про НДР "Регаментация зайнятості та доходів сільського населення, зайнятого в неформальному секторі сільської економіки" (заклучний). – К. : Вид-во НДІ праці і зайнятості населення, 2013. – 160 с.
5. Месель-Веселяк В.Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал, 2010. – № 9. – С. 5.
6. Сільське господарство Закарпаття: стат. зб. за 2014 рік / за ред. М.М. Білей. – Держстат України в Закарпатській обл., 2014. – 52 с.
7. Tillack P. Rolle und Zukunft der Haushaltswirtschaften und Nebenwerbsbetriebe im Agrarsektor der MOEL / P. Tillack // Grune Woche. – Berlin, 14.01.2000.

Сахарнацкая Л.И. Особенности занятости и доходов населения в личных крестьянских хозяйствах на примере Закарпатской области

Исследованы проблемы занятости и доходов сельского населения в личных крестьянских хозяйствах Закарпатской области. Проанализирована структура производства основных видов продукции в хозяйствах населения и структура денежных и неденежных доходов сельских домохозяйств. Рассмотрена взаимосвязь между повышением занятости в личных крестьянских хозяйствах и определенными проблемами в обществе, которые на сегодня являются достаточно весомыми. Предложены факторы стимулирования мелких крестьянских товаропроизводителей относительно легальной трудовой деятельности с целью обеспечения им социальных гарантий и достижения кардинальных позитивных изменений в их жизнедеятельности.

Ключевые слова: доходы сельских домохозяйств, социальная защита населения.

Sakharnatska L.I. Some Characteristics of Employment and Incomes of Population of Individual Household Plots on the Example of Transcarpathian Region

The issues of employment and incomes of rural population of individual household plots on the example of Transcarpathian region are studied in the article. The structure of main products development in individual households and structure of cash and non-cash incomes of rural households are analyzed. It is considered The relationship between the employment increase in individual household plots and certain problems in society that are quite significant today is considered. The factors for stimulating small peasant commodity producers to legal labour activity in order to achieve social guarantees and principal positive changes in their life activity are proposed.

Keywords: income of rural households, social protection of population.

УДК 657:658

Здобувач Н.С. Хаймьонова¹ – Львівська КА

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ У СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Висвітлено теоретичні основи системи управління витратами. Досліджено підходи до визначення сутності бюджетування витрат у системі інформаційного забезпечення підприємства. Сформовано систему бюджетів витрат підприємства. Досліджено методичні та організаційні характеристики бюджетування витрат підприємства у системі управління. Визначено загальні принципи та складові організаційного процесу бюджетування витрат підприємства. Узагальнено типові причини зниження ефективності бізнес-процесу бюджетування витрат підприємства.

Ключові слова: витрати, система управління витратами, бюджетування, управлінський облік.

Постановка проблеми. Управління витратами – це принципово нова система, яка дає змогу чітко відстежувати, аналізувати й контролювати витрати. Бюджетне планування, як інструмент управління витратами підприємства, дає змогу визначити альтернативні варіанти вирішення проблемних питань та сприяє відкритості та прозорості у прийнятті управлінських рішень. Бюджетне планування є вагомим елементом впливу на різні суспільні процеси та дієвим інструментом управління. Внаслідок зазначеного, використання бюджетування у системах управління витратами підприємства відкриває широкі можливості оперативного контролю за їх формуванням та надання менеджменту повної, достовірної і своєчасної інформації для прийняття відповідних рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методологічних і практичних засад бюджетування на підприємстві здійснювали такі вітчизняні та іноземні науковці: О. Амоша, І. Балабанов, І. Бланк, Ф. Бутинець, С. Голов, М. Данилюк, К. Друрі, А. Загородній, О. Мельник, О. Терещенко, А. Шеремет та інші.

Постановка завдання. Мета роботи – дослідження методичної та організаційної концептуальних характеристик бюджетування витрат підприємства у системі управління його господарською діяльністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід функціонування успішних підприємств в умовах ринку свідчить, що для забезпечення життєздатності підприємства протягом тривалого проміжку часу необхідно впроваджувати нові методи підвищення ефективності системи управління підприємствами, одним із яких є бюджетування. Сьогодні на українських підприємствах існує проблема надлишку інформації та неможливості керування інформацією при здійсненні управлінських рішень. Бюджетування дає змогу згрупувати інформацію і проаналізувати її для прийняття ефективних управлінських рішень керівництва.

Виникнення в глибинах бухгалтерського обліку управлінської складової зумовлено необхідністю прийняття управлінських рішень на основі інформаційної системи, що функціонує на якісно новому технічному рівні, яка має стати складовою частиною керуючої системи підприємства. Така керуюча система

¹ Наук. керівник: доц. С.І. Головацька, канд. екон. наук